

İmam Gazzâlî

Neden İman Ederiz

Çeviri: Kutbettin Akyüz

SÜFİ
KİTAP

BİRİNCİ BÖLÜM

“İman sasklarından biri olan ‘Kelime-i Şehadet’
ile bağlantılı olarak ehl-i sünnet tarafından
ifade edilen görüşler hakkındadır”

Başarının Allah’tan olduğuna inanarak deriz ki...

Hamd, her şeyi yoktan var eden, öldükten sonra yeniden diriltten, dilediğini yapan, yüce arşın sahibi ve intikamı şiddetli olan Allah’a mahsustur. Seçkin kullarını doğru yola ulaştıran, onları en güvenilir menzile erıştiren, kendilerini tevhid inancına ulaştırdıktan sonra akidelerini şüphe ve tereddüt karanlıklarından lütfuyla koruyan yalnızca O’dur. O ki, kullarını seçilmiş Peygamberi Hz. Muhammed’in (sav) izinden gitmeye yönelten, Allah’ın teyidi ve doğru yola iletmesiyle şereflenen sahabilerinin yoluna uymaya sevk edendir. Allah, mükemmel sıfatlarıyla zatında ve fiillerinde apaçık tecelli eden yegâne varlıktır; hakikatini tam anlamıyla idrak edebilecek kullar ise ancak akli olan veya şuurlu olarak söze kulak verenlerdir.

Kelime-i Şehadet’in Birinci Cümlesi Olan “Tevhide” Dair

Kullara zatında bir ve ortağı bulunmayan, tek ve benzeri olmayan, hiçbir şeye muhtaç olmayan ve hiçbir zıddı bulunmayan, eşsiz ve misilsiz olanın Allah olduğunu bildiren O’dur. O, kadim olup başlangıcı olmayan, varlığı kesintisiz

devam eden ve asla sona ermeyecek olandır. Kâinatı mutlak iradesiyle yönetip varlığı süreklilik arz edendir. Daimî olup geçip gitmeyecek olan yalnızca O'dur. O, ezelden ebede kadar celâl/azamet sıfatlarıyla nitelendirilen yüce varlıktır. O'nun varlığı zamanın akışıyla yok olmayacak, hayatın sona ermesiyle sona ermeyecek bir devamlılık üzeredir. "O, Evvel ve Âhir'dir, Zâhir ve Bâtın'dır. O, her şeyi hakkıyla bilendir".¹

Tenzih (Allah'ı eksikliklerden uzak kabul etme)

Allah şekil verilmiş bir cisim değildir; sınırlı ve ölçülebilir bir cevher de değildir. O, cisimler gibi ne ölçülebilmekte ne de bölünebilmektedir. O, bir cevher değildir ve cevherler O'na hulûl etmez (işlemez). O, bir araz (geçici özellik) olmayıp arazlar da O'na hulûl etmez. O, var olan hiçbir şeye benzemez. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur ve O, hiçbir şeyin benzeri değildir.²

1 Hadîd, 57/3.

2 Cevher, cisim ve araz kavramlarını daha kolay anlayabilmek için bunları günlük hayattan basit örneklerle açıklayalım:

1. Cevher (Öz, Madde): Bir şeyin varlığını oluşturan, kendi başına var olabilen temel unsur veya varlık. Örnek: Altın bir yüzüğü düşünelim. Altın burada bir "cevherdir", çünkü yüzüğün şekli değişse bile ondaki altın özü değişmez.

Felsefi anlamda: Maddi varlıkların özü olarak kabul edilir; cevher değişmez ama nitelikleri değişebilir.

2. Cisim (Şekillenmiş Madde): Boyut, hacim ve sınırları olan, belirli bir form kazanmış madde. Örnek: Bir masa veya taş gibi elle tutulabilen, gözle görülebilen şeyler cisimdir. Çünkü bunlar belirli bir şekil ve hacme sahiptir. Felsefi anlamda: Cevherin bir şekil ve sınır kazandığı hali olarak kabul edilir.

3. Araz (Geçici Özellik): Bir şeyin özüne bağlı olan, ancak kendi başına var olmayan, değişebilen nitelikler. Örnek: Bir elmanın kırmızı olması "arazdır". Çünkü elma durur ama rengi zamanla sarıya dönebilir. Basit bir benzetme: Bir insanı düşünelim: Cevher: Kendi başına var olan ruh veya insan özü. Cisim: İnsanın bedeni, fiziksel yapısı. Araz: İnsanın yaşı, saç rengi ve duyguları gibi zamanla değişen özellikler. İslami açıdan Allah ile ilişkilendirilmesi: Allah cevher değildir,

O'nu hiçbir ölçü sınırlayamayacağı gibi hiçbir bölge ihtiva edemez, yönler de kuşatamaz. Yer ve gökler O'nu sarmalayamaz.

O, buyurduğu şekilde ve dilediği anlamda kesin olarak Arş üzerine istiva etmiştir. Söz konusu istiva; temas, yerleşme, mekânda bulunma, hulûl (bir şeye dâhil olma) ve intikal (bir yerden bir yere geçiş) gibi unsurlardan uzak ve münezzehtir. Arş O'nu taşımaz. Bilakis Arş ve onu taşıyanlar O'nun kudretinin lütfu ile taşınmakta ve O'nun kudret eli altında tutulmaktadır. Ve O, Arş'ın, semânın ve her şeyin üzerinde olup toprağın en derin noktasına kadar her şeyin fevkindedir. Ancak bu üstünlük O'na Arş'a ve semâya daha yakın olmayı kazandırmadığı gibi yerden ve derinliklerden de uzak kalmayı sağlamaz. Bilakis O, Arş ve semâdan dereceler bakımından yüce olduğu gibi yer ve derinliklerden de yücedir.

Ve O, bununla birlikte her mevcut olan şeye uzak olmadığı gibi kullarına da şah damarından daha yakındır. O, her şeyin şahididir. O'nun yakınlığı cisimlerin yakınlığına benzemez; tıpkı Zâtının cisimlerin zatına benzemediği gibi. O, hiçbir şeye hulûl etmez ve hiçbir şey de O'na hulûl edemez. O, bir mekâna sığmaktan yücedir tıpkı bir zamanla sınırlanmaktan münezzehtir olduğu gibi. Zira O, zamanı ve mekânı yaratmadan önce de vardı ve şu anda da önceden bulunduğu hâl üzere mevcuttur.

O, sıfatları açısından mahlûkatından tamamen ayrıdır. Zâtında O'ndan başkası yoktur ve O'nun dışında da Zât'ı bulunmaz (yani O'nun Zâtında başka bir varlık yoktur ve

çünkü yaratılmışların özleri gibi bir özden ibaret değildir. Allah cisim değildir, çünkü sınırları ve şekli olan bir varlık değildir. Allah'a araz isnat edilemez, çünkü O'nun varlığı bir şeye bağlı değildir ve değişime uğramaz.

Zâtı da başka bir varlığa hulûl etmemiştir ve asla etmez). O, değişimden ve yer değiştirmekten münezzehtir. Sonradan meydana gelen hâdiseler O'na hulûl etmez ve herhangi bir değişiklik ya da eksiklik O'na arız olmaz. O, celâl sıfatlarında daima sabittir ve yok olmaktan münezzehtir. Kemâl sıfatlarında ise herhangi bir tamamlanmaya muhtaç olmaktan müstağnidir. O'nun varlığı akıllarla idrak edilebilmektedir. Âhirette salih kullarına bir lütuf ve ikram olarak Zât'ını gösterecektir. O'nun yüce cemâline bakarak onlara olan nimetlerini itmam eyleyecektir.

Allah'ın Sıfatları

Hayat ve Kudret

Kesin olarak bilinmelidir ki yüce Allah, diri (hayy), her şeye gücü yeten (kâdir), mutlak hâkim (cebbâr) ve her şeye üstün gelen (kâhîr)dir. O'na ne eksiklik ne de acziyet erişmez. O'nu ne bir uyuklama ne de bir uyku tutar. O'na yokluk ve ölüm dokunmaz. O, mülkün (görünen âlemin) ve melekûtun (gayb âleminin), izzetin ve mutlak kudretin yegâne sahibidir. Saltanat ve mutlak hâkimiyet, yaratma ve emir O'na aittir. Gökler O'nun kudret elinde dürülmüş haldedir ve tüm mahlûkat O'nun tasarrufu altında hükmüne boyun eğmiş vaziyettedir.

O, yaratmada ve icatta tek başına olan, var etmeye ve eşsiz şekilde yaratmaya muktedir olandır. O, mahlûkatı ve onların amellerini yaratmış, rızıklarını ve ömürlerini takdir etmiştir. O'nun kudret elinden hiçbir şey kaçmaz ve kudreti dışında hiçbir şey kalmaz. Meydana gelen işlemin akışı, değişimi ve dönüşümü O'nun kudretinden uzak değildir (dilediği gibi tasarruf eder, değiştirir ve dönüş-

türür). O'nun kudretiyle meydana gelen işlerin tamamını saymak ve açıklamak mümkün değildir. İlminin bir sınırı ve sonu yoktur.

İlim

Kesin olarak bilinmelidir ki O, tüm bilinenlerin bilgisine sahiptir. Yerin en derin noktalarından göklerin en yüce katlarına kadar var olan her şey O'nun ilmiyle kuşatılmıştır. O, her şeyi bilen (Alîm) dir; yerde ve gökte bir zerre miktarı bile O'nun ilminden gizli kalmaz. O, ezelî ve ebedî ilmiyle zifiri karanlık bir gecede, sert bir taşın üzerinde yürüyen siyah bir karıncanın hareketini bildiği gibi yer ve gök arasında havada hareket eden en küçük zerreyi de bilir. O, gizli olanı ve daha gizlisini de bilir. İnsanların gönüllerine doğan düşüncelere, zihinlerinden geçen hatıralara ve kalplerinde saklı tuttukları her şeye muttali olan O'dur. O'nun ezeli ve ebedi olan ilmi her zaman bu sıfatla nitelendirilmiştir. O'nun ilmi, Zâtında sonradan meydana gelen bir bilgi değil hulûl ve intikal gibi niteliklerden münezzeh olarak her daim var olan bir ilimdir.

İrade

Yüce Allah, kainattaki her şeyi dileyen ve tüm olayları düzenleyendir. Mülk (görünen âlem) ve melekûtta (gayb âlemi) az ya da çok, küçük ya da büyük, hayır ya da şer, fayda ya da zarar, iman ya da küfür, marifet (Allah'ı bilme) ya da inkâr, kurtuluş ya da hüsrân, artış ya da eksiliş, itaat ya da isyan gibi hiçbir şey O'nun kazası, kaderi, hikmeti ve iradesi olmadan meydana gelmez. O'nun dilediği olur, dilemediği ise asla vuku bulmaz.

Hiçbir şey bir göz kırpması kadar bile olsa O'nun iradesinin dışına çıkamaz, hiçbir düşünce O'nun dilemesinin dışında meydana gelemez. O, varlıkları yoktan var eden ve tekrar diriltendir; dilediğini yapandır. O'nun emrine karşı koyacak hiçbir güç yoktur ve O'nun hükmünü değiştirecek hiçbir kimse yoktur.

O'nun yardımı ve rahmeti olmadan hiçbir kul günahlardan kaçamaz ve kurtulamaz. Kulların ancak O'nun tevfiği (yardımı) ve rahmetiyle günahlardan korunmaları mümkündür. Hiçbir kul O'nun dilemesi ve iradesi olmadan O'na itaat etmeye güç yetiremez. Eğer insanlar, cinler, melekler ve şeytanlar bir araya gelip Allah'ın irade ve dilemesi olmadan âlemde bir zerreyi hareket ettirmeye veya durdurmaya çalışsalar bunda asla başarılı olamazlar ve aciz kalırlar. Ve şüphesiz O'nun iradesi diğer sıfatları gibi Zâtıyla kaimdir. O, ezelden beri bu sıfatla nitelendirilmiş olup bu durumunda hiçbir değişiklik olmamıştır. Allah Teâlâ ezelde eşyanın varlığını dilediği gibi onların yaratılacağı zamanları da takdir etmiştir. Eşyalar, O'nun ezelde dilediği vakitlerde ne bir an önce ne de bir an sonra olmak üzere tam olarak O'nun ilmi ve iradesine uygun şekilde meydana gelmiştir. O'nun takdirinde ve iradesinde hiçbir değişiklik ve dönüşüm söz konusu değildir; her şey O'nun ezeli ilminde ve iradesinde olduğu gibi vuku bulmuştur.

Allah düşünmeye ihtiyaç duymadan ve zamanı gözetip beklemeye gerek hissetmeden tüm işleri tedbir ve tanzim eder. O'nun bir işi diğer bir işine mâni olmaz.

Sem' [İşitme], Basar [Görme]

Allah her şeyi işiten (es-Semî') ve her şeyi gören (el-Basîr)dir. O işitir ve görür; ne kadar gizli olursa olsun

hiçbir şey O'nun işitmesinden uzak ve gizli kalmaz. Aynı şekilde ne kadar ince ve küçük olursa olsun hiçbir şey O'nun görmesinden saklanamaz. İşitmesine uzaklık engel olamayacağı gibi görmesine de karanlık mani olamaz. O, göz bebeği ve göz kapakları olmaksızın görür, kulak ve kulak kepçesi olmaksızın da işitir. Nasıl ki O, kalp olmadan bilir, uzuv olmadan tasarruf eder ve âlet olmadan yaratır; zira sıfatları mahlûkatın sıfatlarına benzemediği gibi zatı da mahlûkatın zatlarına benzemez.

Kelâm [Konuşmak]

Allah Teâlâ mütekellimdir (konuşandır), emreden, nehyeden, vaad eden ve tehdit edendir. O'nun kelâmı ezeli ve kadîm olup zâtıyla kâimdir ve mahlûkatın kelâmına benzemez. O'nun kelâmı ağızdan çıkan bir havanın dalgalanması veya cisimlerin çarpışmasıyla meydana gelen bir ses olmadığı gibi dudakların kapanması ya da dilin hareket etmesiyle ortaya çıkan harflerden oluşan bir söz de değildir. Şüphesiz ki Kur'ân, Tevrat, İncil ve Zebur Allah'ın peygamberlerine (aleyhimüsselâm) indirdiği ilahî kitaplardır. Kur'ân, dillerde okunan mushaflarda yazılan ve (ezberlenmesi suretiyle) kalplerde korunan bir kitap olmasıyla birlikte kadîmdir ve Allah Teâlâ'nın zâtıyla kâimdir. Kalplere ve sahifelere (yazıya) geçişiyle hiçbir şekilde ayrılığa³ veya değişime uğramaz. Hz. Musa (as) Allah Teâlâ'nın kelâmını ses ve harf olmaksızın işitmiştir. Aynı şekilde âhirette iyiler topluluğu (ebrâr) Allah Teâlâ'nın zâtını cevher ve araz (yani maddi bir yapı ve şekil) olmaksızın göreceklerdir. Ve O'nda bu sıfatlar bulunduğu (hayat, kudret, ilim, irade, semî', basar ve kelâm), O, hayat vasfı ile hayy (diri),

3 Yani Allah'ın zatından kopmaz.

ilim vasfı ile âlim, kudret ile kâdir (güç sahibi), irade ile mürîd (dileyen), semî' ile işitici, basar ile görücü ve kelâm vasfı ile mütekellim (konuşan) olur. Bunlar sadece zâtıyla değil bu yüce sıfatlarla da gerçekleşir.⁴

Ef'âl [Allah'ın Fiilî Sıfatları]

Allah Teâlâ'nın zatı dışında kalan her bir unsur O'nun fiiliyle meydana gelmiştir. Allah'ın adaletinin bir göstergesi olarak her şey en güzel, en mükemmel, en tam ve en adil şekilde yaratılmıştır. Allah fiillerinde hikmetli, hükümlerinde adaletli olandır. O'nun adaleti kulların adaletiyle kıyaslanamaz; çünkü kullar, başkalarının mülkünde tasarrufta bulunabildikleri için zulüm onlardan sudûr edebilir. Buna karşılık Allah hakkında zulüm düşünülemez; zira O'ndan başkası için mülk sahibi olmaktan bahsedilemez ki O'nun o mülkte tasarrufu zulüm olarak ad edilebilsin. Bu bağlamda Allah'tan başka her şey; cin, insan, melek, şeytan, gök, yer, hayvan, bitki, cansız varlıklar, cevher, araz, akıl ile idrak edilen veya duyu organlarıyla hissedilen unsurların tamamı sonradan yaratılmıştır. Allah Teâlâ bunları yoktan var edip kudretiyle inşa ve ihdas etmiştir. Ezelde yalnızca Allah vardı; O'nunla birlikte hiçbir şey yoktu. Ancak Allah kudretini göstermek, ezelde takdir ettiği iradesini gerçekleştirmek ve ezelî kelâmını hakikat eylemek için mahlûkatı yaratmıştır. Allah bunları herhangi bir ihtiyaç

4 Bu ifadede, Allah Teâlâ'nın sıfatlarının (hayat, ilim, kudret, irade, semî', basar, kelâm) O'nun zâtına özgü olduğu ve bu sıfatlarla tanındığı vurgulanıyor. Allah, diri, bilici, güçlü, dileyen, işiten, gören ve konuşan olarak bu sıfatlarıyla kemal sahibidir. Ancak bu sıfatlar mahlûkatın sıfatlarına benzemez; ezelî ve Allah'a yaraşır şekilde zâtıyla kâimdir. Yani Allah'ın bu sıfatları olmaksızın zâtı tek başına düşünülemez.

veya zorunluluktan dolayı yaratmamış (tamamen hikmeti ve iradesi gereği yaratmıştır).

Allah Teâlâ'nın yaratması, yoktan var etmesi ve kullarına yüklediği sorumluluklar (teklif) zorunluluk gereği olmayıp tamamen O'nun lütfundandır. Aynı şekilde kullarını nimetlerle donatıp kendilerini ıslah etmesi de bir gereklilikten ötürü değildir. Fazilet, ihsan, nimet ve lütuf sadece O'na aittir. Nitekim Allah (dileseydi) kullarına çeşitli azaplar verebilir ve onları türlü acılarla, sıkıntılarla sınavabilirdi. Eğer bunu yapsaydı bu (nun adı) çirkinlik ve zulüm değil adalet olurdu.

Allah Azze ve Celle bir hak edişten veya zorunluluktan dolayı değil de mahza keremi ve vaadi gereğince mümin kullarını taat üzere sabit kılar. Çünkü Allah'ın hiç kimseye bir şey yapma zorunluluğu yoktur. O'ndan asla zulüm meydana gelmez. Bununla birlikte hiç kimsenin Allah üzerinde herhangi bir hakkı da yoktur.

Allah Teâlâ'nın kullar üzerinde bulunan itaate dair hakkı ise sadece akılla değil, peygamberlerinin diliyle de farz kılınmıştır. Allah peygamberler göndermiş ve onların doğruluğunu apaçık mucizelerle göstermiştir. Peygamberler ise Allah'ın emirlerini, yasaklarını, vaatlerini ve uyarılarını tebliğ etmişlerdir. Bu nedenle peygamberlerin getirdiği şeylere inanmak ve itaat etmek kullar üzerine farz olmuştur.

Kelime-i Şehadetin İkinci Cümlesinin Anlamı: Peygamberlerin Risaletine Şahitlik

Allah Teâlâ Kureyş kabilesinden olan ümmî [okuma yazma bilmeyen] Hz. Muhammed'i (sav) tüm Arap, Acem, cin ve insan topluluğuna peygamber olarak göndermiştir. Allah'ın yürürlükte kalmasına karar verdiği hükümler hariç

olmak üzere onun şeriatıyla önceki şeriatları neshetmiştir. Ayrıca onu diğer peygamberlerden üstün kılmış ve bütün insanlığın efendisi yapmıştır.

Yüce Allah Hz. Muhammed'in (sav) peygamberliğine şehadet getirmeksizin yani "Muhammedün Resûlullah" denilmeksizin yalnızca tevhid şهادetiyle yani "Lâ ilâhe illallah" demekle tam bir imanın gerçekleşemeyeceğini salık vermiştir. Bununla birlikte Allah Hz. Muhammed'in (sav) dünya ve ahiret ile alakalı aktardığı tüm bilgileri tasdik etmekle insanları me'mur kılmıştır. Dolayısıyla kul Hz. Peygamber'in ölümden sonra insanın karşılaşacağı olaylara dair ifade ettiklerine inanmadıkça iman etmiş sayılmamaktadır.

Ölümden Sonraki Hakikatler

a. Ölümden sonra inanılması gereken ilk olay "Münker ve Nekir" meleklerinin sorgusudur. Münker ve Nekir heybetli ve ürpertici iki melektir. Kulda ruh ve beden bir arada bulunacak şekilde kendisini kabrinde oturtup ona "Rabbin kimdir? Dinin nedir? Peygamberin kimdir?" diye sorarlar. Bu iki melek kabir fitnesini başlatan sorgu melekleridir. Böylece insanın ölümden sonraki ilk imtihanı bunların sorduklarıyla başlamış olur.

b. Mümin "kabir azabı"nın da hak olduğuna iman etmelidir. Nitekim kabir azabı gerçektir ve Allah Teâlâ'nın muradı doğrultusunda hem ruh hem de beden üzerinde adaletle uygulanacaktır.

c. (Kulların amellerini tartmak üzere kıyamet günü kurulacak olan) Dili ve iki kefesi bulunan "mîzâna" iman etmek de gereklidir. Mîzânın büyüklüğü göklerin ve yerin büyüklüğüyle eşdeğerdir. Allah'ın kudretiyle bu terazide

insanların amelleri tartılacaktır. Tam bir adaletin gerçekleşmesi için tartma esnasında kullanılacak olan ağırlık ölçüleri ise zerre ve hardal tanelerinin parçacıklarıdır. İyiliklerin (hasenât) defterleri güzel bir surette nûr kefesine konulacak ve Allah'ın lütfuyla kişinin Allah katındaki derecelerine göre bu kefe ağırlaşacaktır. Kötülüklerin (seyyiât) defterleri ise çirkin bir şekilde zulmet (karanlık) kefesine atılacak ve Allah'ın adaletiyle bu kefe hafifleyecektir.

d. Kişi Sırat Köprüsü'nün hak olduğuna da iman etmelidir. Bu, cehennemın üzerine kurulmuş bir köprüdür. Kılıçtan keskin, kıldan incedir. Allah'ın hükmü gereğince köprü üzerinde kâfirlerin ayakları kayacak ve onları cehenneme düşürecektir. Müminlerin ayakları ise Allah'ın lütfu sayesinde sağlam kalacak ve onlar ebedî huzur yurdu olan cennete sevk edileceklerdir.

e. Havz-ı Kevser'e de iman edilmelidir. Bu, Hz. Muhammed'in (sav) havzıdır. Müminler Sırat Köprüsü'nü geçtikten sonra bu havuza varacak ve cennete girmeden önce ondan içeceklerdir. Bu sudan bir yudum içen artık ebediyen susamayacaktır. Havzın genişliği bir aylık yürüme mesafesi kadardır. Havzın suyu sütten beyaz, baldan tatlıdır. Havzın etrafında gökyüzündeki yıldızlar adedince ibrik (sürahi) bulunmaktadır. İçerisinde Kevser'den akan iki oluk mevcuttur.

f. Kişi hesap gününe de iman etmelidir. Bununla birlikte insanların hesaba çekiliş biçimlerinin birbirlerinkinden farklı olduğuna inanmak gerekir. Bazıları sıkı bir sorgulamaya tâbi tutulacakken bazıları ise bağışlanarak kolay bir hesaba tâbi tutulacaktır. Bazı kimseler ise hiç hesaba çekilmeden doğrudan cennete girecektir. Bunlar mukarrebûn

[Allah’a yakın olanlar] topluluğudur. Ayrıca Allah Teâlâ dilediği bazı peygamberlere risâleti [ilahi mesajı] tebliğ edip etmediklerini, dilediği kâfirlerden de peygamberleri yalanlamaları hakkında hesap soracaktır. Öte yandan Allah bid’at sahiplerinden sünnete uyup uymadıkları hakkında, Müslümanlardan ise dünyada işledikleri ameller hakkında hesap soracaktır.

g. Kişi tevhid ehlinin cezalarını çektikten sonra cehennemden çıkarılacağına da iman etmelidir. Öyle ki Allah’ın lütfuyla cehennemde tek bir mümin bile kalmayacak ve hiçbir muvahhid (Allah’ın birliğine inanan kişi) orada ebedî olarak azap görmeyecektir.

h. Kıyamet gününde önce peygamberlerin sonra âlimlerin, şehitlerin ve diğer müminlerin Allah katındaki dereceleri ve makamları nispetinde şefaatte bulunacaklarına iman etmek de gerekir. Cehennemde kalan müminlerden kendisine şefaate edecek kimsesi bulunmayanlar ise Allah’ın lütfuyla oradan çıkarılacaklardır. Zira hiçbir mümin cehennemde ebedî kalmayacaktır. Kalbinde zerre kadar iman bulunan herkes er geç cehennemden çıkarılacaktır.

1. Kişi ashâb-ı kirâmın faziletine ve sahabiler arasında bulunan üstünlük sıralamasına da itikad etmelidir. Böylece Hz. Peygamber’den (sav) sonra insanların en faziletlisinin önce Hz. Ebubekir daha sonra Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali olduklarına inanmalıdır. Ayrıca mümin tüm sahâbilerle karşı hüsn-i zan beslemeli ve onları övmelidir. Tıpkı Allah Teâlâ ve Resûlü’nün (sav) onları övdüğü gibi.

Burada aktarılanların tamamı hadislerle sabit olmuş ve sahih rivayetlerle bize ulaşmıştır. Kim bunların hepsine yakîn [kesin bir inanç] ile iman ederse hak ehli [ehl-i

hak] ve sünnet topluluğundan [ehl-i sünnet] olur. Böylece dalâlet topluluğundan ve bid'at ehli olan kimselerden ayrılmış olur.

Allah Teâlâ'dan bizlere ve tüm Müslümanlara merhametiyle tam bir yakın [kesin iman] ve din üzere sağlam bir sebat (istikamet üzere olmayı) nasip etmesini niyaz ederiz. Şüphesiz ki O, merhametlilerin en merhametlisidir. Salât ve selâm Efendimiz Hz. Muhammed'e ve Allah'ın seçkin kullarının tümüne olsun!